

Aftale om fondsfinansieret forskning: Vindue for ledelsen på universiteterne

DFiR dokumenterer i rapporten *"Universiteter for fremtiden: Tyve år med universitetsloven"*, at universiteternes demokratiske kultur og forskernes forskningsfrihed er under pres. Det er universitetsledelsens ansvar at sikre at praksis er i bedre overensstemmelse med universitetsloven og de universelle akademiske værdier. Rapporten konkluderer også, at universiteternes rammevilkår, herunder den politiske reformiver og ubalancer i universiteternes finansiering, har vanskeliggjort opgaven. Det er derfor meget glædeligt, at Danske Universiteter og seks private forskningsfinansierende fonde har taget ansvar og indgået en aftale, der fremadrettet giver universitetsledelsen et større økonomisk ledelsesrum. Aftaleparterne vurderer selv, at aftalen frigiver ca. 700-800 mio. kr. årligt til universiteternes egen disponering. Derfor er der nu et vindue til bl.a. at styrke den demokratiske kultur og forskernes forskningsfrihed.

Danske Universiteter og de seks private forskningsfinansierende fonde Carlsbergfondet, LEO Fondet, Lundbeckfonden, Novo Nordisk Fonden, VELUX FONDEN og Villum Fonden har netop offentliggjort en ny aftale, der indebærer, at de seks fonde fremover vil bidrage til dækning af afledte projektomkostninger ved bevillinger under 50 mio. kr., der er søgt i åben konkurrence. Bidraget udgør inden for naturvidenskab, sundhedsvidenskab og teknisk videnskab 250.000 kr. pr. projektsats videnskabeligt årsværk som ph.d.- og postdoc-ansatte samt videnskabelige assistenter og 200.000 kr. inden for humaniora, samfundsvidenskab, jura og teologi. Derudover giver aftalen mulighed for, at universiteterne kan søge om dækning af afledte omkostninger ved investeringer i infrastruktur, lønmidler til TAP-personale, der arbejder på projektet med forskningsteknisk understøttelse (fx TAP-FU eller TAP-T), samt tillæg til bygningsomkostninger på forskningsarealer.

Aftaleparterne anslår med afsæt i den nuværende projektportefølje, der finansieres af de seks fonde, at aftalen flytter ca. 700-800 mio. kr. årligt fra projektmidler til dækning af indirekte omkostninger, når aftalen er fuldt implementeret. Samlet er det en væsentlig og velkommen forbedring af universiteternes økonomiske robusthed, der giver universitetsledelserne et større ledelsesrum.

DFiR har flere gange påpeget, at rammerne for ledelse har været udfordret af universiteternes begrænsede økonomiske råderum (DFiR 2019¹, 2023²). Universiteternes tre vigtigste finansieringskilder omfatter basismidler til forskning, som universiteterne frit kan disponere over, eksterne forsk-

ningsmidler, der bevilges til forskerne og deres forskningsområder, samt uddannelsesmidler, der i vid udstrækning følger antallet af studerende og bruges i undervisningen.

Den eksterne finansiering er steget kontinuerligt siden 2007. Heraf har hjemtagningen fra private fonde siden 2019 udgjort det største eksterne bidrag. Danmark er i en meget privilegeret position sammenlignet med andre lande, da private fonde donerer betydelige midler til gavn for dansk forskning og innovation. I modsætning til basismidlerne er de eksterne midler imidlertid tidsbegrænsede og kan ikke frit bruges til at finansiere andre aktiviteter. Samtidig har universiteterne anvendt basismidler til at medfinansiere en del af de eksterne bevillingers indirekte omkostninger, eksempelvis udgifter til husleje, administration og laboratorieudstyr.

Anvendelsen af det øgede økonomiske råderum

Der kan være inspiration at hente i DFiR's rapport *"Universiteter for fremtiden: Tyve år med universitetsloven"* (DFiR 2023)², når det ekstra økonomiske råderum skal tages i anvendelse. I rapporten beskriver DFiR blandt andet, at de danske universiteters demokratiske kultur er udfordret, og at forskningsfriheden er under pres, og det er oplagt at se i den retning.

Universitetsloven fastslår, at forskerne ikke over længere tid må pålægges opgaver i hele deres arbejdstid, så deres forskningsfrihed reelt begrænses. Imidlertid er 30 pct. af forskerne ifølge rapporten inden for de sidste to år blevet pålagt forpligtelser, der begrænser deres forskningstid væsentligt, ligesom 30 pct. har brugt mindre end 20 pct. af deres arbejdstid på forskning. Mange forskere modtager ikke midler fra deres institution til at bedrive forskning for. Hver fjerde forsker har inden for de sidste to år hverken modtaget midler fra universitetet til dækning af forskningsudgifter eller hjemtaget eksterne midler som hovedansøger. Råderummet kunne anvendes til at sikre forskernes forskningsfrihed.

Universitetsloven fastslår desuden, at forskerne skal sikres medbestemmelse og inddragelse i væsentlige beslutninger om akademiske forhold og uddannelser. Imidlertid oplever mere end halvdelen af forskerne, at de ikke inddrages i beslutninger om opslag af videnskabelige stillinger med betydning for institutternes fremtidige forsknings- og uddannelsesprofil.

Det styrkede økonomiske og ledelsesmæssige råderum kan være en lejlighed til at inddrage medarbejderne mere i beslutninger og prioriteringer samt sikre forskernes forsk-

ningsfrihed. Det er universitetsbestyrelsernes og -ledelsernes overordnede ansvar at sikre disse forhold i henhold til universitetsloven, men ofte er det på institutniveau at de endelig implementeres.

For nogle institutter kan den nye aftale være en anledning til at drøfte instituttets forskningsstrategi og ansættelsespolitik. Der er f.eks. mulighed for at opprioritere ansættelsen af forskere, der også kan understøtte undervisning, formidling, myndighedsbetjening eller innovation, mens hjemtagning af eksterne midler tillægges mindre vægt end hidtil. Det kan samtidig give nogle af de forskere, der i dag bruger mindre end 20 pct. af deres arbejdstid på forskning, mere tid til at forske i. Aftalen kan også give mulighed for at finansiere forskningsideer, der i øjeblikket ikke kan finansieres internt og dermed styrke forskernes forskningsfrihed.

Aftalen giver også universiteterne incitament til at øge antallet af ph.d.- og postdoc-stillinger. Det er generelt positivt, hvis antallet af ph.d.er øges, da de bl.a. har en lav ledighedsgrad (Uddannelses- og forskningsministeriet 2017)³ og bidrager positivt til omsætningen af forskningsviden til innovation i virksomheder (ATV 2017)⁴. Hvis antallet af ph.d.er øges som en konsekvens af aftalen, kunne en del af råderummet også bruges til at sikre, at færre ph.d.ender i langvarige postdoc-forløb med gentagne midlertidige ansættelser. I de senere år har en stigende andel af de unge forskere først forladt universitetet efter en postdoc-stilling og ikke efter tildeling af ph.d.-graden (DEA 2020)⁵, mens andelen af langvarige postdoc-forløb med gentagne midlertidige stillinger er steget betydeligt (DFiR 2019)⁶. En del af råderummet kunne derfor anvendes til en styrket karrierevejledning af ph.d.erne - også rettet mod en karriere uden for universitetet - samt anvendes til tidligere fastansættelse af kvalificerede ph.d.- og postdoc-kandidater.

De næste skridt

Universiteterne og de seks private fonde har med aftalen taget ansvar for at give universiteterne en styrket økonomiske robusthed. Men andre kan også tage ansvar for at forbedrede universiteternes rammevilkår.

For det første har universiteterne over en årrække været underlagt en række reformer, hvoraf flere har været drevet af andre politiske motiver end lige at styrke universiteternes kerneopgaver. Det gælder reformer, der har haft til hensigt at skabe balance imellem landdistrikter og byer, at styrke arbejdsudbuddet eller at begrænse udbetaling af SU til udlændinge. Den seneste reform, kandidatreformen, skal tilsvarende øge arbejdsudbuddet. Det er en ressourcekrævende opgave både for ledelse og medarbejdere at implementere de mange reformer, og en fremtidig reduktion i antallet af reformer vil kunne lette de administrative opgaver og flytte fokus mod kerneopgaverne.

For det andet kunne det være anledningen til at undersøge hvordan staten yderligere kan styrke balancen i universiteternes økonomiske råderum, herunder de offentlige fon-

des overhead, forholdet mellem basismidler og konkurrenceudsatte midler, universiteternes bygningssejle, modregning af EU-hjemtag og udmøntningen af forskningsressourcen.

Derudover kan andre private fonde måske fremadrettet gå med i den nye aftale, hvilket vil gøre tingene administrativt mere enkle og frigøre ressourcer. Endelig skal det bemærkes at forskningsmiljøer ved sektorforskningsinstitutterne, professionshøjskolerne og universitetshospitalerne ikke er med i aftalen. De deltager dog ofte i forskningsprojektsamarbejder med universiteterne. Det kunne være næste skridt at få det løst.

Du kan læse mere om DFiR's anbefalinger i [Universiteter for fremtiden](#), [Forskningsfinansiering - forandringer og konsekvenser](#) og [Karrierer i forskningen](#).

Yderligere oplysninger:

Frede Blaabjerg

Formand for DFiR
Telefon: 21 29 24 54
E-mail: fbl@et.aau.dk

Mette Birkedal Bruun

Næstformand for DFiR
Telefon: 24 87 46 48
E-mail: mbb@teol.ku.dk

Noter

¹ DFiR. (2020). Forskningsfinansiering - forandringer og konsekvenser.

² DFiR. (2023). Universiteter for fremtiden: Tyve år med universitetsloven

³ Uddannelses- og forskningsministeriet. (2017). Ph.d. uddannelsens kvalitet og relevans. Sammenskrivning af hovedresultater.

⁴ ATV. (2017). Fremtidens Giganter – hvordan skaber vi fremtidens store industrivirksomheder i Danmark?

⁵ DEA. (2020). Ph.d.ernes arbejdsmarked - Karriereforsøg efter øget optag

⁶ DFiR. (2019). Karrierer i forskningen - Sammenhæng og fleksibilitet i forskeres karriereveje